

nuçları, çeşitli yönleriyle harfler, vakf ve ibtidâ gibi konularda ayrıntılı bilgi veren bir eser olup ayrıca Muhammed Talha Bilâl Menyâr'ın tahkikiyle de neşredilmiştir (Beyrut 1416/1995). 2. *el-Kırâ'âtü'l-âşr mine's-Şâtıbiyye ve'd-Dürre* (Kahire 1970). Giriş kısmında kıraat ilminin mahiyeti, okuma âdâbı, kıraat, rivayet ve tarik terimleri hakkında bilgi verilen eserde kıraat imamlarının Kur'an'ı okuyuş özellikleri ele alınmıştır. 3. *Ma'â'l-Kur'ânî'l-Kerîm* (Kahire 1396/1976). Kur'an'ın nüzûlü, faziletleri ve okuma âdâbıyla ilgili rivayetleri ihtiva etmektedir. 4. *Ah-senü'l-eşer fi târîhi'l-kurrâ'i'l-erba'ate 'aşer* (Kahire, ts.). Eserde mütevâtir ve meşhur kıraat imamları ve râvilerinin kısa biyografileri yer almaktadır. 5. *Rahâlâtü fi'l-İslâm* (Kahire, ts.). Müellifin Hindistan, Fas, Fransa, Pakistan, Çin, Yemen, Irak, Küveyt, Ürdün, Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur, Lübnan, Filistin, Suriye, Sudan, Suudi Arabistan, Tanzanya, Kenya, Cezayir ve Mısır seyahatleriyle ilgili olan eser *Livâ'ü'l-İslâm* dergisinde yayımlanmış makalelerinden oluşmaktadır.

Husarî'nin diğer eserleri de şunlardır: *es-Sebilü'l-müeyesser fi kırâ'ati'l-İmâm Ebî Cafer* (Kahire 1387/1967); *Fethu'l-kebîr fi ahkâmî'l-İsti'âze ve't-tekbîr* (Kahire 1389/1969); *Nûrû'l-kulûb fi kırâ'ati'l-İmâm Ya'kûb* (Kahire 1970); *Rivâyetü Kâlûn 'an Nâfi'* (Kahire 1394/1974); *Rivâyetü'd-Dürî 'an Ebî 'Amr b. el-'Alâ el-Başrî* (Kahire 1974); *Rivâyetü Verş'ani'l-İmâm Nâfi' el-Medenî* (Kahire 1975); *Me'âlimü'l-ihtidâ ilâ ma'rifeti'l-vakf ve'l-ibtidâ'* (Kahire, ts.).

Hüsünü'l-meserre fi'l-cem' beyne's-Şâtıbiyye ve'd-Dürre ve en-Nehcü'l-cedîd fi 'ilmi't-tecvîd adlı iki eseri daha bulunan Husarî (Husarî, *Rahâlâtü fi'l-İslâm*, s. 211), M. Muhammed Hilâlî el-Ebyârî'nin *Minhatü müli'l-bir fimâ zâdehû Kitâbü'n-Neşr li'l-kurrâ'i'l-âşrati 'ale's-Şâtıbiyye ve'd-Dürre* (Kahire, ts., Matbaatü dâri't-te'lîf) adlı 146 beyitlik eserini de tahkik etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmûd Halîl el-Husarî, *Ahkâmü kırâ'ati'l-Kur'ânî'l-Kerîm* (nşr. M. Talha Bilâl Menyâr), Beyrut 1416/1995, s. 8-12; a.mlf., *Rahâlâtü fi'l-İslâm*, Kahire, ts., s. 211; Lebîb es-Said, *el-Cem'u's-savtiyyü'l-evvel li'l-Kur'ân*, Kahire 1978, s. 86-93.

 MUHAMMED MAHMÛD HALÎL EL-HUSARÎ

HUSAYN b. NÜMEYR

(الحصين بن نمير)

Ebü Abdîrahmân el-Husayn
b. Nümeyr es-Sekûnî el-Kindî
(ö. 67/686)

Emevîler'in ünlü kumandanlarından.

Hadramut'tan Suriye'ye gelip Humus'a yerleşen Kindeliler'e mensuptur. Emevîler'i destekleyen Husayn, Siffin Savaşı'nda Muâviye b. Ebü Süfyân'ın yanında yer aldı. 58 (678) yılında Muâviye zamanında Yezîd b. Muâviye adına, 62'de (682) Yezîd'in halifeliği döneminde Humus ordugâhı kumandanı olarak Bizans'a karşı düzenlenen seferlerde görev aldı. Muâviye'nin ölümünden (60/680) sonra Yezîd'e biat eden Husayn, şair İbn Müferriğ'in Ubeydullah b. Ziyâd tarafından hapsedilmesi olayında Yezîd'e başvurarak onun serbest bırakılmasını sağladı. Bu durum onun Yezîd'in yanındaki itibarını göstermektedir.

Husayn b. Nümeyr, Kerbelâ Vak'ası'ndan sonra Mekke'de Emevîler'e karşı başlatılan hareketin lideri olan Abdullah b. Zübeyr üzerine gönderilen Müslim b. Ukbe el-Mürri idaresindeki orduya kumanda kademesinde katıldı. Bu ordu önce, Ümeyyeyoğulları'nı Medine'den çıkaran ve İbnü'z-Zübeyr'e bağılıklarını ilân eden Medineliler üzerine yürüdü. Medineliler 27 Zilhicce 63'te (27 Ağustos 683) yapılan Harre Savaşı'nda yenildiler; bu sırada şehir yağmalandı.

Medine'de yaptığı zulümler ve çok sayıda adam öldürmesi yüzünden "müsrif" ve "mücrim" lakabıyla anılan (Mes'ûdî, III, 80) Müslim b. Ukbe'nin kumandasındaki ordu daha sonra Yezîd'in emriyle Mekke'ye doğru yola çıktı. Müslim b. Ukbe'nin yolda ölümü üzerine yerine Husayn b. Nümeyr getirildi. Emevî ordusu 26 Muharrem 64'te (24 Eylül 683) Mekke önlerine gelerek karargâh kurdu ve Mekke'yi kuşattı. Yaklaşık iki ay süren kuşatma sırasında Kâbe manevralarla dövülmüş, örtüleri ve tavanındaki ahşap kısımlar yanmış, bu esnada on bir kişi yanarak ölmüştü (3 Rebülevvel 64/30 Ekim 683). Mekke halkı iki ay boyunca çok sıkıntılı günler geçirdi.

Mekke'nin etrafındaki kuşatma ve çarpışmalar Yezîd'in ölüm haberi Mekke'ye ulaşınca kadar (1 Rebülahir 64/27 Kasım 683) devam etti (Ezrakî, I, 203). Abdullah b. Zübeyr, aralarında Abdullah b. Hâlid b. Esfîd'in de bulunduğu Mekke eşrafını Husayn'a gönderip Kâbe'nin yandı-

ğını haber verdi. Heyettekilerin kendisini Suriye'ye dönmeye ikna etmeleri üzerine Husayn b. Nümeyr askerlerini geri çekek Abdullah b. Zübeyr'e bir elçi gönderdi ve onunla görüşmek istediğini bildirdi. Bazı rivayetlere göre Husayn, Abdullah b. Zübeyr'e kendisiyle birlikte Suriye'ye geldiği takdirde ona biat edeceğini söyledi; ancak bu teklifi kabul edilmedi. Bu görüşmelerden sonra Husayn b. Nümeyr Kâbe'yi tavaf etti ve 5 Rebülahir'de (1 Aralık) Mekke'den ayrılarak Suriye'ye döndü.

Muâviye b. Yezîd'in ölümünden sonra Husayn, Câbiye'deki hilâfet tartışmaları esnasında Mervân b. Hakem'i destekledi. Onun halifeliği döneminde Irak valisi olan Ubeydullah b. Ziyâd'ın yanında görev yaptı. Ubeydullah, Süleyman b. Surad liderliğindeki Tevvâbîn topluluğuna karşı takviye olarak Husayn b. Nümeyr'i 12.000 kişilik bir ordu ile gönderdi. Husayn, savaşa girmeden önce Tevvâbîn'i Emevî halifesine itaate davet etti. Süleyman b. Surad ise Hz. Hüseyin'in katili olarak kabul ettikleri Ubeydullah b. Ziyâd'ın kendilerine verilmesini, halifenin hal'ini ve idaresinin Ehl-i beyt'e teslim edilmesini istedi. Bazı rivayetlerde bu sırada Emevî tahtında Abdülmelik b. Mervân'ın bulunduğu kaydedilmekte (Belâzürî, V, 204, 210; Taberî, V, 597), bazı kaynaklarda ise (meselâ bk. Taberî, V, 598) bu savaş için Cemâziyelevvel 65 (Aralık 684) tarihi verilerek Abdülmelik'in hilâfetinden (Ramazan 65/Nisan 685) önce meydana geldiği belirtilmektedir. Anlaşma sağlanamayınca iki ordu 22 Cemâziyelevvel 65'te (4 Ocak 685) Aynülverde denilen yerde karşılaştı. Başlangıçta Emevî ordusu yenilgiye uğradıysa da daha sonra Süleyman b. Surad ile Tevvâbîn topluluğu kılıçtan geçirdi.

Husayn b. Nümeyr, Ubeydullah b. Ziyâd'ın yanında Muhtar es-Sekaffî'ye karşı da savaştı. İbrâhim b. Eşter kumandasındaki Muhtâr es-Sekaffî'nin ordusu ile Ubeydullah b. Ziyâd kumandasındaki Emevî ordusu Musul yakınında Hâzîr ırmağı kenarında karşı karşıya geldi. 9 Muharrem 67 (5 Ağustos 686) tarihinde meydana gelen savaşta Ubeydullah b. Ziyâd ve Husayn b. Nümeyr öldürüldü.

Husayn'ın hadis rivayetiyle ilgisi olmadığı halde bazı müellifler (İbn Asâkir, XIV, 382) onu Bilâl-i Habeşî'den hadis rivayet eden, aynı adı ve nisbeye taşıyan râvi ile karıştırmışlardır (İbn Hacer, I, 184). Ubeydullah b. Ziyâd'ın, Kûfeliler'in hac ve umre dışında Hicaz'a gitmesine ve halkın Hz. Hüseyin ile irtibat kurmasına engel olmak için dört bin kişilik bir süvari birli-

ğinin başında Kûfe çevresinde görevlendirildiği Husayn b. Nümeyr et-Temîmî de onunla karıştırılmıştır (Dîneverî, s. 243).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 292-293; V, 158-159; VI, 25-26, 216; Halîfe b. Hayyât, *et-Târîh* (Ömerî), s. 225, 236, 253, 254-255, 263; Ezrakî, *Ahbârü Mekke* (Melhas), I, 65, 196-204, 216; Belâzürî, *Ensâb*, V, 128, 134, 138, 156, 204, 209-210, 212, 217, 247, 249-250, 268, 299; Dîneverî, *el-Ahbârü't-tuvâl*, s. 240, 243, 259, 264, 267, 268, 293, 295; Ya'kübî, *Târîh*, II, 253; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), V, 484, 490, 496-498, 530, 535-536, 544, 594, 597-599, 605; VI, 89-90; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), III, 80-81; İbn Asâkir, *Târîhu Dumaşk* (Amrevî), XIV, 382-389; Safedî, *el-Vâfi*, XIII, 88-89; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, I, 184; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1963, s. 74-75, 78-79, 82-83, 87-88; H. Lamens, "Hüseyn", *İA*, V/1, s. 643; a.mlf. – V. Cremonesi, "al-Husayn b. Numayr", *EP* (İng.), III, 620-621; Hakkı Dursun Yıldız, "Yezîd b. Mu'âviye", *İA*, XIII, 412-413; Abdülkerim Özaydın, "Aynülverde Savaşı", *DA*, IV, 283.

HASAN ONAT

HUSEYL b. CÂBİR

(حسيل بن جابر)

(ö. 3/625)

Huzeyfe b. Yemân'ın babası olan sahâbî (bk. HUZEFYE b. YEMÂN).

HUSRÎ, Ali b. Abdülganî

(علي بن عبد الغني الحصري)

Ebû'l-Hasen Alî b. Abdülganî el-Fihri el-Husrî el-Kayrevânî (ö. 488/1095)

Kuzey Afrikalı kıraat âlimi, şair ve edip.

415 (1024) veya 420'de (1029) Kayrevan'da doğdu. Soyü Hz. Peygamber'in atalarından Fihri b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne'ye dayandığından Fihri, doğduğu şehre nisbetle Kayrevânî (bazı kaynaklarda Karavî [bk. Humeydî, s. 314]), hasır dokuduğu, hasır ticareti yaptığı veya muhtemelen Kayrevan civarındaki Husr köyünden olduğu için Husrî nisbeleriyle tanınır. İleri yaşlarda gözlerini kaybettiği için Darîr, Mekfûr ve Keffî lakaplarıyla da anılan Husrî Abdülâzîz b. Muhammed, Ebû Ali İbn Hamdül el-Celûlî, Ebû Atîk İbn Ahmed el-Misrî'den kıraat dersleri aldı. Şeyh Ebû Bekir el-Kasrî'nin huzurunda Kur'an-ı Kerîm'i yedi kıraat üzere (kırâat-i seb'a) birçok defa hatmetti. Sebte'de (Ceuta) ve diğer bazı yerlerde kıraat dersleri verdi. Kuzeybatı Afrika'nın kıraat üstadı olarak tanındı.

Zekâsı, geniş kültürü, güçlü şiir yeteneğiyle zamanın en ünlü edip, şair ve âlimleri arasına girmeyi başaran Husrî İbn Reşîk, İbn Şeref gibi şairlerle birlikte İfrîkiye hâkimi Muiz b. Bâdis'in nezinde saray şairi olarak bulundu. Kayrevan, Bedevî kabilelerinden Benî Hilâl (Hilâlîler) tarafından istilâ edilince (450/1058) bir süre Sebte'de ikamet etti. İşbiliye (Sevilla) Hükümdarı İbn Abbâd el-Mu'temid-Alellah'ın daveti üzerine Endülüs'e geçerek 462'de (1070) İşbiliye'de kaldı. Başta İbn Abbâd el-Mu'temid-Alellah olmak üzere Abbâdî hükümdarları Sarakusta (Saragossa) Hükümdarı Muktedir el-Hûdî, Sumâdihiye Hükümdarı İbn Sumâdih Mu'tasım et-Tücbî ve Mâleka (Malaga) Valisi Müstansır Temîm b. Bülükkin gibi birçok hükümdar, vezir ve vali için kasideler yazdı (İbn Bessâm eş-Şenterînî, I, 255-283). Endülüslü emirler kendileri hakkında daha güzel şiir yazmasını sağlayabilmek için âdeta ona ödül verme yarışına girdiler.

Ağır yergileri ve bazı hasımları yüzünden bir yerde devamlı kalamayan Husrî Mâleka, Dâniye (Denia), Belensiye (Valencia), Meriye (Almeria) ve Mürsiye (Murcia) gibi birçok yeri dolaştı. Mahallî emirlerin (mülûkû't-tavâif) yıldızlarının sönmesiyle ülkede şiir ve edebiyata rağbet kalmayınca 483 (1090) yılında Fas'ın Tanca şehrine döndü. İbn Abbâd el-Mu'temid-Alellah 484'te (1091) tahtından indirilip sürgündüğünde sürgün yolu üzerinde bulunan Tanca'ya uğrayıp burada Husrî ile buluşmuş, şair eski hâmisine saygıda kusur etmeyip kendisine bazı şiirler takdim etmiştir. İbn Kunfüz'ün Husrî'ye isnat ettiği (*el-Vefeyât*, s. 259-265) *Kitâbü'l-Kaşâ'id* muhtemelen bu şiirlerden oluşmaktaydı. Hayatının geri kalan kısmını Kur'an ilimlerini okutarak ve şiir yazarak geçiren Husrî 488'de (1095) Tanca'da vefat etti. İbn Kunfüz, Kayrevan'dan yola çıkıp İşbiliye Hükümdarı Mu'temid-Alellah'la görüşmek için Endülüs'e giderken Tanca'da öldüğünü söylüyorsa da (*a.g.e.*, s. 259) bu doğru değildir. İbnü'l-Cezerî'nin Husrî'nin 468 (1075) yılında öldüğüne dair tesbiti de (*Ğâyetü'n-nihâye*, I, 551) yanlıştır.

Husrî çok sevdiği oğlu Abdülganî'nin ölümü üzerine bunalım geçirerek şiirlerini derlemeyi ihmal ettiğinden birçok şiiri kaybolmuştur. Husrî'nin en tanınmış manzumesi, "yâ leyle's-sab" matlaı ile başlayan ve bu adla bilinen "Kasîde-i Dâliyye"sidir. Manzumenin yirmi beyitlik giriş kısmı büyümlü nağmeleriyle bir senfoni, eşsiz tasvirleriyle bir resmi andırması ve ince hayallerle örülü olmasıyla âdeta bir gazel (nesîb) şaheseri kabul edilmiştir.

Escorial Library'nin Arapça yazmalar fihristini hazırlayan Derenbourg'un ve ondan naklen Brockelmann'ın (*GAL*, I, 315; *Suppl.*, I, 472) kasideyi Ebû İshak el-Husrî'ye ait göstermeleri doğru değildir. Ayrıca Escorial Library'deki yazma nüshanın (nr. 467) Mayorkalı şair Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Mayurki'ye nisbet edilmesi de yanlıştır. Ebû'l-Fezâil Necmeddin el-Kamrâvî, Mûsâ b. Muhammed el-Kinânî ve Nâsihuddin el-Errecânî gibi birçok eski şairle (Ebû İshak el-Hurî, neşredeninin mukaddimesi, s. 10; İbn Hallikân, III, 332) Emîr-ü's-şuarâ Ahmed Şevki başta olmak üzere İsmâil Sabrî, Veliyyüddin Yeken, Nahle el-Hâlid ve Emîr Şekîb Arslan gibi çağdaş şairler bu kasideye nazire yazmışlardır. Bu nazireler İsâ İskender el-Ma'lûf el-Lübânî (*Mu'ârazâtü Kaşideti Leyli's-şab*, Kahire 1921) ve Muhyiddin Rızâ (*Mu'ârazâtü Kaşideti'l-Husrî*, Kahire 1338/1919, 1342/1924) tarafından yayımlanmıştır. Zekî Mübârek, Ahmed Şevki'nin naziresiyle Husrî'nin kasidesini karşılaştıran bir çalışma yapmıştır. Bu çalışma Zekî Mübârek'in *el-Muvâzene beyne's-şuarâ*' (3. bs. 1973, Mustafa el-Bâbî el-Halebî) adlı eseriyle, Sâlih el-Ciddevî'nin *en-Nazarâtü'n-nağdiyye fî şî'ri Ahmed Şevki* adlı eserinde (Kahire 1344/1925) yer almaktadır.

"Tâiyyetü'l-Husrî" veya "Kasidetü'l-Kayrevân" olarak bilinen diğer meşhur kasidesinde şair, ülkesinin Hilâlîler tarafından istilâ edilmesi üzerine doğup büyüdüğü Kayrevan'ı terketmek zorunda kalmasını, Kayrevan ve halkı ile oradaki yakınları ve dostları için duyduğu üzüntü ve özlemlerini bir ağıt tarzında dile getirmiştir. Bu uzun kasidenin bazı bölümleri kaynaklarda yer almaktadır. Kasidenin İbn Bessâm'ın *ez-Zahîre*'sinde (I, 214-215) yirmi sekiz beyti, Şerîşî'nin *Şerhu Makâmâtü'l-Harîrî*'sinde (III, 123) otuz beş beyti, İbn Nâcî'nin *Me'âlimü'l-İmân*'ı (I, 21), Hasan Hüsnî Abdülvehhâb'ın *el-Müntehabü'l-medresî*'si (s. 84) ve Escorial Library'deki bir yazmada (nr. 408), elli sekiz ve aynı kütüphanedeki diğer bir yazmada da (nr. 467) kırk beyti bulunmaktadır. Mükerrerleri hariç beyit sayısı altmış dokuz olan kasidenin Escorial Library'deki yazma nüshada (nr. 408) Mayorkalı şair Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Mayurki'ye (ö. 477/1084) nisbet edilmesi isim benzerliğinden kaynaklanan bir müstensih hatası olmalıdır.

Husrî her biri on beyitten meydana gelen, her kasidede değişik bir harfin kafiye olarak kullanıldığı yirmi dokuz şiir yazmıştır. "Muaşşerât" adı verilen bu tarzın mücidi olan Husrî, bu şiirlerde eski Benî